LIETUVOS RESPUBLIKOS ŽEMĖS ŪKIO, MAISTO ŪKIO IR KAIMO PLĖTROS ĮSTATYMO NR. IX-987 9 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika yra vis labiau orientuota į rinką, t. y. mažinamas valstybės intervencijos lygis, norima, kad žemės ūkio produkcijos gamintojų apsisprendimus ką gaminti veiktų rinkos signalai, o ne taikomos politikos priemonės. Be to, globalizuojantis prekybai, veikiant įvairiems geopolitiniams veiksniams bei susiduriant su klimato kaitos lemiamais reiškiniais (ilgalaikės liūtys, sausros ir kt.), žemės ūkio rinkos dalyvių pajamos tapo labai nestabilios, jie patiria didelius pajamų sumažėjimus, o tai kelia didelę grėsmę ūkių ekonominiam gyvybingumui bei išlikimui. Rizika yra neatsiejama žemės ūkio verslo dalis, todėl rizikos valdymas bei priemonių rizikai valdyti sukūrimas tampa labai svarbiu žemės ūkio politikos tikslu.

Pažymėtina, kad rizikos valdymo problema yra aktuali tiek Lietuvoje, tiek ir kitose ES ir ne ES šalyse. Viena iš kitose šalyse egzistuojančių rizikos mažinimo priemonių yra žemdirbių savitarpio pagalbos fondai. Apie tokių fondų kūrimosi svarbą diskutuojama tiek ES įvairiose institucijose, tiek Lietuvoje žemdirbių organizacijose bei valstybės institucijose.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymo Nr. IX-987 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – įstatymo projektas) rengiamas atsižvelgiant į Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 102.4 papunktį, kuriame nustatyta, jog „žemės ūkio gamybos rizikai mažinti skatinsime kurti sektorinius žemės ūkio rizikos draudimo fondus. Jų tikslas – nedidelėmis sąnaudomis pasiūlyti ūkininkams ir kitiems žemės ūkio rinkos dalyviams draudimą nuo gamtinių veiksnių ir kainų svyravimo rinkose lemiamų grėsmių pajamoms, kartu sumažinant valstybės paramos poreikį. Tokie fondai turi būti kuriami privačia iniciatyva, jų veikla pagrįsta privačiomis įmokomis, kritiniais atvejais prisidedant ir valstybei [...], bei į Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, suplanuotą 4.5.1 darbo veiksmą „5. Žemės ūkio gamybos rizikų valdymas įsteigiant rizikų valdymo fondą“.

Šio įstatymo projekto tikslas – sudaryti teisines sąlygas žemės ūkio veiklos subjektams laisvanoriškai steigti žemės ūkio veiklos rizikos valdymo fondus (toliau – rizikos valdymo fondas, fondas), kurti rizikos valdymo fondų paramos priemones bei teikti valstybės paramą šiems rizikos valdymo fondams. Įstatymo projekte sudaroma galimybė žemdirbių iniciatyva steigti bendrus žemės ūkio veiklos subjektų savitarpio pagalbos fondus arba pagal žemės ūkio veiklos sektorius, kadangi kainų svyravimo bei neigiama klimato kaitos rizika ne visus sektorius paliečia vienodai ir ne visiems sektoriams daro tokį patį poveikį. Iš rizikos valdymo fondo lėšų bus galima kompensuoti dėl rinkos

veikimo sutrikdymo bei nedraudžiamų įvykių atsiradusį žemės ūkio veiklos subjektų pajamų praradimą, t. y. , jeigu pajamų sumažėjimas viršija 30 proc. (visų sektorių pajamų stabilizavimo fondo atveju) arba 20 proc. (konkretaus sektoriaus pajamų stabilizavimo fondo atveju) atskiro ūkininko vidutinių metinių praėjusių trejų metų laikotarpio pajamų arba praėjusių penkerių metų laikotarpio vidutinių trejų metų pajamų, neįskaitant didžiausios ir mažiausios vertės. Pajamų sumažėjimas minėtu dydžiu aktualus tais atvejais, kai fondas teiks paraišką paramai pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos pajamų stabilizavimo priemonę gauti. Kitu atveju fondas galės nustatyti ir kitas pajamų sumažėjimo ribas, kurias pasiekus teikiamos kompensacijos iš fondo.

Pavyzdžiu galėtų būti pieno gamyba, kuri yra viena iš tų žemės ūkio veiklos sektorių, kur žemdirbių savitarpio pagalbos fondas galėtų padėti spręsti rizikos dėl pieno gamintojų pajamų sumažėjimo problemas. Pastaraisiais metais pieno gamybos sektorius susidūrė su dideliais kainų svyravimais. 2014 m. rugpjūtį Rusijos Federacijai paskelbus žemės ūkio produktų importo embargą, 2015 m. balandį panaikinus ES šalyse taikytas pieno pardavimo kvotas bei krentant pasaulinėms pieno gaminių kainoms, pieno gamintojai pateko į ilgalaikį 2014–2016 m. krizinį laikotarpį. 2015–2016 m. pieno gamintojų pajamos už parduotą pieną buvo 22–24 proc. mažesnės, palyginti su trejų praėjusių metų gautų pajamų vidurkiu (2012–2014 metų). Siekiant palaikyti pieno gamintojų pajamas, pieno gamintojams 2014–2016 m. buvo išmokėta 95,6 mln. Eur (iš jų: 38,8 mln. Eur skirta iš ES biudžeto, 56,8 mln. Eur iš Lietuvos valstybės biudžeto).

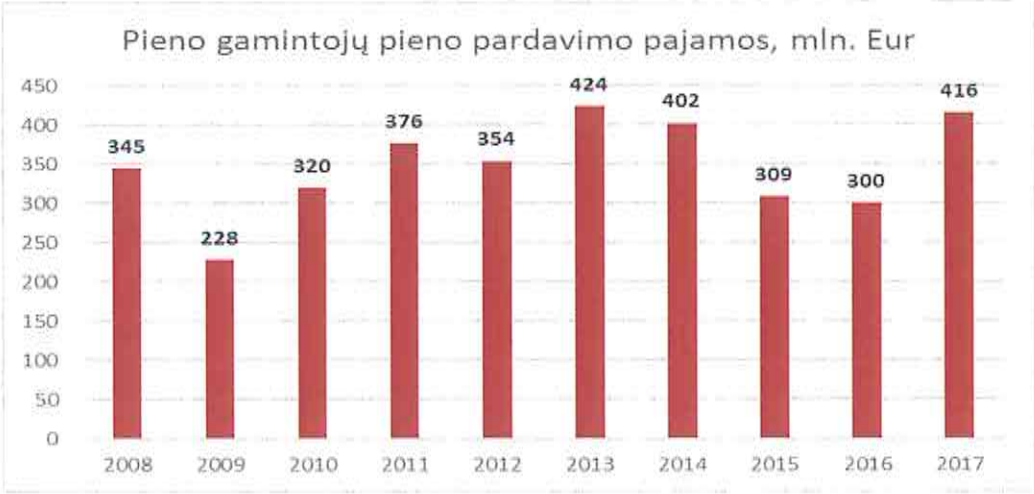

Pastebima, kad pieno sektoriuje kriziniai laikotarpiai kartojasi kas 5 metus, nors manoma, kad rinka gali tapti dar labiau kintanti dėl gilėjančios globalizacijos, klimato kaitos veiksnių ir įtemptos pasaulinės geopolitinės situacijos.

2017 m. II pusm. Lietuvos pieno sektoriaus rinkos dalyviai rengė pieno sektoriaus plėtros strategijos gaires. Rizikos valdymo problema buvo iškelta kaip viena iš svarbiausių nedelsiant spręstinų pieno sektoriaus problemų, o rizikos fondo kūrimas buvo pažymėta kaip priemonė, galinti išspręsti šią problemą.

Pažymėtina, kad žemės ūkio veiklos subjektų pajamų svyravimai pastebimi ir kituose, pvz., augalininkystės sektoriuose: grūdų sektoriaus pajamų sumažėjimas buvo stebimas dėl 2006 m., 2010 m. buvusių nepalankių meteorologinių reiškinių; 2009 m. javų grūdai buvo supirkti 35,5 proc. pigiau,

lyginant su ankstesniais metais dėl grūdų pertekliaus rinkoje; 2017 m. didelius derliaus nuostolius sąlygojo šalyje užsitęsusios liūtys, dėl kurių žuvo arba buvo nepasėti 291 772 ha žieminių pasėlių.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2017 m. lapkričio 7 d. įsakymu Nr. 3D-707 „Dėl projekto inicijavimo" buvo inicijuotas projektas „Žemės ūkio gamybos rizikų valdymas įsteigiant rizikų valdymo fondą" (toliau – projektas). Minėto projekto tikslas: rizikos valdymo fondo steigimo ir veikimo koncepcijos parengimas, teisės aktų projektų parengimas ir būtinų veiksmų, kad ne vėliau kaip iki 2019 m. kovo 31 d. (kaip tai numatyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plane) būtų galima steigti rizikos valdymo fondus ir sukurti jų paramos priemones, atlikimas.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektų rengimą inicijavo Žemės ūkio ministerija. Įstatymų projektus parengė Žemės ūkio ministerijos Teisėkūros ir atstovavimo skyriaus (vedėjas Andrius Burlėga, tel. 239 1283, el. p. andrius.burlega@zum.lt) vyr. specialistė Jolanta Oleškevič, tel. 239 1251, el. p. jolanta.oleskevic@zum.lt, ir 1-ojo Europos Sąjungos paramos skyriaus (vedėjas Karolis Anužis, tel. (8 5) 239 1371, el. p. karolis.anužis@zum.lt) patarėjas Edvardas Makšeckas, tel. (8 5) 239 1083, el. p. edvardas.makseckas@zum.lt.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti klausimai

Įstatymo projekte aptarti klausimai šiuo metu nėra reguliuojami. Kitais teisės aktais nėra numatyta rizikos valdymo fondų steigimo, valdymo ir administravimo tvarka.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Kaip jau buvo minėta pirmiau, jei bus priimtas įstatymo projektas, žemės ūkio veiklos subjektams bus sudarytos teisinės sąlygos kurtis bei teikti valstybės paramą rizikos valdymo fondams, iš kurių lėšų būtų kompensuojami žemės ūkio veiklos subjektų pajamų praradimai. Kadangi rizikos valdymo fondų veikloje dalyvaus patys žemės ūkio veiklos subjektai, prisiimdami dalį kaštų susijusių su ekstremaliais reiškiniais, bus sumažintas valstybės biudžeto lėšų naudojimo poreikis susidarius ekstremalioms situacijoms. Įstatymo projekte numatyta, kad fondo steigimo, valdymo ir administravimo gaires nustato Žemės ūkio ministerija. Be to, įstatymo projekte nurodyta, kad fondą sudarys: 1) fondo dalyvių įmokos; 2) pajamos, gautos iš fondo lėšų investavimo į vertybinius popierius, arba palūkanos už terminuotus indėlius; 3) kitos teisėtai įgytos lėšos. Remiantis įstatymo projektu fondo lėšos gali būti naudojamos kompensacijoms fondų dalyviams mokėti ir administravimo sąnaudoms padengti.

Žemės ūkio ministerijos rengiamose rizikos fondų steigimo, valdymo ir administravimo gairėse bus numatyta, jog žemės ūkio veiklos subjektai rizikos fondus steigs, įsteigdami tam tikslui viešąjį juridinį asmenį – asociaciją. Gairėse, be kita ko, bus numatyti reikalavimai, užtikrinantys fondo veiklos skaidrumą; 1) asociacijos kolegialaus valdymo organo funkcijos, susijusios su įmokų

ir išmokų dydžių nustatymu, fondo veiklos dokumentų, sąmatų, audituotų ataskaitų tvirtinimu; 2) reikalavimai fondo sąskaitą administruojančiam subjektui, atrenkamam pačios asociacijos; 3) įmokų ir išmokų apskaičiavimo gairės; 4) atsakomybės taikymo sąlygos.

Atsižvelgiant į tai, kad rizikos valdymo fondas būtų formuojamas pačių žemės ūkio veiklos subjektų įmokomis, t. y. žemės ūkio produkcijos gamintojai patys prisidėtų prie rizikos valdymo, pastariesiems atsirastų paskata domėtis pokyčiais rinkoje, analizuoti rinkos situaciją, daryti sprendimus, atsižvelgiant į rinkos signalus. Rizikos valdymo fondas padėtų suvaldyti krizines situacijas ūkio ar sektoriaus lygmeniu ir tuo pačiu būtų sumažinamas valstybės biudžeto lėšų poreikis įvykusių krizių nuostoliams kompensuoti. Atkreiptinas dėmesys, kad visą su nuostolių kompensavimu susijusią riziką prisiims žemės ūkio veiklos subjektai, mokantys įmokas į fondą.

Papildžius Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programą pajamų stabilizavimo priemone, veikiantis rizikos valdymo fondas galės pretenduoti gauti ES paramą. Pažymėtina, kad finansiniai įnašai iš Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos lėšų galės būti susiję su: a) administracinėmis fondo įkūrimo išlaidomis, paskirstytomis ne daugiau kaip trejų metų laikotarpiu proporcingo mažėjimo tvarka; b) sumomis, kurios iš rizikos valdymo fondo išmokamos ūkininkams kaip finansinės kompensacijos; c) metinių įmokų į fondą papildymu; d) rizikos valdymo fondo pradiniu pasirašytuoju kapitalu.

Remiantis 2010–2016 metų ūkių, gaminančių pieną, pajamų ir išlaidų analize, matyti, kad 2015–2016 metais pieno gamintojų pajamos buvo ženkliai sumažėjusios (sumažėjimas buvo didesnis negu 20 proc., palyginti su praėjusių trejų metų pieno gamybos pajamų vidurkiu). Pažymėtina, kad tų metų krizės padariniams sušvelninti iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto buvo skirta 56,8 mln. Eur. Esant veikiančiam pieno gamybos rizikos valdymo fondui šiuos dvejus metus, pieno gamintojams būtų buvusi galimybė mokėti išmokas iš jo.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus įstatymo projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimtas įstatymo projektas kriminogeninei situacijai ir korupcijai įtakos neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Steigiant rizikos valdymo fondus, būtų sudarytos galimybės greičiau reaguoti į rinkos veikimo sutrikdymus, suvaldyti dėl rinkos kainų svyravimų susidariusias krizines situacijas, lemiančias žemės ūkio veiklos subjektų pajamų sumažėjimus, tuo tarpu atsiradusių nuostolių kompensavimas leis užtikrinti nepertraukiamą žemės ūkio veiklos vykdymą.

8. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymo projektą, kitų įstatymų pakeitimų rengti nereikės.

9. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų. Naujos sąvokos ir terminai neapibrėžiami.

10. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projekto nuostatos neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos bei Europos Sąjungos teisės aktų nuostatoms.

11. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Priėmus įstatymo projektą, bus parengtos gairės dėl rizikos valdymo fondo steigimo, valdymo ir administravimo tvarkos , kurios bus patvirtintos žemės ūkio ministro įsakymu.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Priėmus įstatymo projektą, jo nuostatoms įgyvendinti papildomų valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų nereikės.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Negauta.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai įstatymo projekto žodžiai „rizikos valdymo fondas“, „žemės ūkis“, „nuostolių kompensavimas“.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

Žemės ūkio
viceministrė
Ausma Miškinienė
2018-09-25

Jolanta Oleškevič, tel. 239 1251, el. p. jolanta.oleskevic@zum.lt
Edvardas Makšeckas, tel. 239 1083, el. p. edvardas.makseckas@zum.lt